

Олена Лодзинська

Завідувачка Музею шістдесятництва — філії Музею історії міста Києва

e-mail: museum60@ukr.net | orcid.org/0009-0005-1758-7842

Olena Lodzyska

Head of the Museum of the Sixties — branch of the Museum of the History of Kyivne

МУЗЕЙНА КОЛЕКЦІЯ НА СТОРОЖІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

A MUSEUM COLLECTION ON THE GUARD OF UKRAINIAN STATEHOOD

DOI: 10.31500/2309-7752.20.2024.337884 | УДК 069:94(477)“20”

Анотація. У статті проаналізовано діяльність Музею шістдесятництва. Він був створений за ініціативи самих шістдесятників і функціонує від 2012 року як філія Музею історії міста Києва. Авторами зібраних творів є учасники цього руху. В статті підкреслено роль Клубу творчої молоді (1960–1964). Організовані клубом творчі дискусії формували спільну думку і емоційну реакцію щодо поточних подій та історії. У дослідженні охарактеризовано творчість його активістів-художників: Алли Горської, Віктора Зарецького, Веніаміна Кушніра, Опанаса Заливахи, Галини Севрук, Людмили Семикіної, Галини Зубченко, Любові Панченко. Після згорання хрущовської відлиги й закриття у 1964 році КТМ культурно-просвітницька діяльність його активістів набуває рис політичної боротьби. Багато хто з митців зазнав утисків і репресій з боку влади, але, навіть відбуваючи покарання, не полишив творчості. Для деяких формою протесту стало уникання бажаних владі «ідеологічних» тем і зосередження на зображенні природи, ілюструванні української літературної класики, зверненні до декоративного мистецтва. Зі здобуттям незалежності в Україні з'явилися можливості для публікації та демонстрації широкому загалу доробку, створеного в умовах тоталітарного режиму без сподівання на публічність — чимало з цих матеріалів сьогодні експонуються в Музеї шістдесятництва.

Ключові слова: українські художники-шістдесятники, Музей шістдесятництва, Клуб творчої молоді.

Abstract. The article analyzes the activities of the Museum of the Sixties, founded in 2012 on the initiative of the Sixtiers themselves and now operating as a branch of the Museum of the History of Kyiv. Its collection showcases works by members of the movement and highlights the crucial role of the Club of Creative Youth (1960–1964), whose vibrant discussions forged a shared outlook and emotional response to contemporary events and history. The study profiles leading artist-activists—Alla Horska, Viktor Zaretsky, Veniamin Kushnir, Opanas Zalyvakha, Halyna Sevruk, Liudmyla Semykina, Halyna Zubchenko, and Liubov Panchenko—and traces how, after the end of the Khrushchev Thaw and the Club's closure in 1964, their cultural projects evolved into forms of political resistance. Many were harassed and imprisoned, yet even in custody they continued to create: some protested by avoiding state-mandated “ideological” themes and instead depicted nature, illustrated Ukrainian literary classics, or turned to decorative art. With Ukraine's independence, works once produced in secrecy finally reached the public—many of them now on view at the Museum of the Sixties.

Keywords: Ukrainian artists of the Sixties, Museum of the Sixties, Club of Creative Youth.

В умовах повномасштабної війни українське суспільство несподівано отримало потужний, подібний до шокової терапії, імпульс до вивчення власного коріння, історії та мистецтва. Наш Музей шістдесятництва відчув приплив відвідувачів, переважно молоді, які намагаються зрозуміти глибинну причину протистояння двох сусідніх народів, між якими через багаторічну російську імперську політику та більшовицьку теорію «злиття націй» взагалі не бачили суттєвої різниці. І, як завжди, для пояснення, крім мови історичних фактів та архівних документів, на допомогу

приходить наочна і виразна мова мистецтва: поезія і проза, театр і кіно, а також живопис, графіка, скульптура.

Музей шістдесятництва, заснований самими шістдесятниками, має потужну мистецьку колекцію. Авторами зібраних у ній творів є самі учасники цього руху опору радянському тоталітаризму. Як і всі верстви населення СРСР, українські митці перебували під постійним й усюдисущим впливом комуністичної пропаганди та партійної цензури. Єдино визнаним напрямком розвитку мистецтва був так званий соціалістичний

реалізм, а шлях до членства у Спілці художників пролягав через участь у колективних художніх виставках, твори до яких обиралися не тільки за рівнем художнього виконання, а й за вибір сюжету та відповідне ідеологічне звучання. У пріоритеті були портрети вождів і передовиків виробництва, герої праці, промислові пейзажі, сюжети з історії більшовизму тощо. Принцип соцреалістичного мистецтва: «національне за формою, соціалістичне за змістом» — поступово втрачав національний складник. Прикладом небезпеки наївної віри у правдивість проголошених постулатів стало у 1930-х фізичне винищення бойчуків, які дійсно прагнули створення українського за формою мистецтва і щиро підтримували соціалістичні перетворення. Тож наступний сплеск національного мистецтва зміг відбутися лише в період хрущовської відлиги, падіння культу особи та послаблення цензурного тиску.

Твори художників-шістдесятників часто називають нонконформістськими. «На теренах колишнього Радянського Союзу цей термін набув особливої актуальності в 60-ті роки ХХ століття. Ним позначали культурні та мистецькі явища, опозиційні до офіційної культури та мистецтва, які не сповідували “єдиний творчий метод соціалістичного реалізму” <...> нонконформізм 1960–80-х зберіг традиції вільного мислення та індивідуалізму в українській культурі», — пише у своїй новій праці мистецтвознавець Олексій Роготченко [1, с. 454]. І це вільне мислення проявилось не тільки у виборі художніх стилів і технік, відмінних від єдино визнаних і настійливо рекомендованих партійними чиновниками в мистецтві, а самим сюжетом і змістом твору — викличним, завульовано-символічним чи, навпаки, демонстративно аполітичним, відстороненим.

Режисер Лесь Танюк згадував на сторінках свого щоденника, як у 1961 році на засідання заснованого ним Клубу творчої молоді «Сучасник» прийшла група художників, серед яких вирізнялася висока молода жінка — Алла Горська, яка одразу включилася в обговорення теми театральної та кіноафіші і запропонувала як нагальну і обов'язкову для молодих українських митців тему національного відродження [2, с. 118–120]. Згодом художня секція КТМ зросла ледь не до 200 осіб, серед яких найвідомішими на сьогодні є сама Алла Горська, її чоловік Віктор Зарецький, а також Веніамін Кушнір, Опанас Заливаха, Галина Севрук, Людмила Семикіна, Галина Зубченко, Любов Панченко... Їхні долі склалися по-різному, різними були і мистецькі уподобання, і жанри образотворчого мистецтва, в яких вони реалізовували

свій талант, але всі вони, разом із причетними до Клубу поетами, прозаїками, літературними критиками, науковцями і музикантами, були об'єднані любов'ю до України і прагненням розвивати її культуру.

Участь у діяльності КТМ розширювала їхні творчі обрії через лекційні програми Клубу, де виступали історики Михайло Брайчевський, Олена Апанович та Олена Компан, мистецтвознавець Григорій Логвин. Також важливими були зустрічі з представниками старшого покоління діячів українського національно-визвольного руху — колишніми політ'язнями сталінського періоду Надією Суровцовою, Борисом Антоненком-Давидовичем, Григорієм Кочуром. Ми бачимо їхній вплив у таких художніх творах, як «Київські князі» Віктора Зарецького, триптих «Древній Київ» і дещо пізніша серія строїв «Високий замок» Людмили Семикіної, графічна і керамічна серія робіт на ста-роукраїнську і козацьку тематику Галини Севрук.

Організовані Клубом вечори молоді поезії, захоплення літературою «самвидаву», творчі зустрічі та дружні дискусії в художніх майстернях чи у помешканнях літературного критика Івана Світличного або Алли Горської і Віктора Зарецького формували спільну думку і емоційну реакцію щодо поточних подій та історії. Прикладом такої взаємодії є сприйняття образу Тараса Шевченка. Радянська пропаганда використовувала урізані й дозовані, тенденційно підібрані зразки творчості Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка лише для підсилення власних ідей, водночас замовчуючи закладений в їхніх поезіях потужний заклик до волі й маргіналізуючи їх до ролі захисників гнобленого селянства. Це викликало протест і обурення. Ліна Костенко в своїй поезії «Заворожи мені, волхве!...» пише:

Що писав би Шевченко
в тридцять третьому,
в тридцять сьомому роках?
Певно, побувавши в Косаралі,
Побував би ще й на Соловках.
Загартований, загратований,
прикиданий землею, снігами, кременем,
досі був би
реа
білі
тований.

Хоч посмертно, зате — своєчасно.

Опанас Заливаха і Алла Горська створюють образи гнівного Шевченка — це й знищений владою вітраж «Шевченко. Мати» в Київському університеті (колективна робота О. Заливахи, А. Горської, Г. Зубченко,

Л. Семикіної і Г. Севрук; 1964 рік), мозаїка і лінорит О. Заливаха «Чи буде суд, чи буде кара?...», лінорит А. Горської «Гнівний Тарас». Володимир Куткін, Олександр Данченко, Микола Стороженко, Микола Стратілат, Георгій Якутович, Софія Караффа-Корбут та інші ілюструють твори українських митців: Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Котляревського, М. Коцюбинського, І. Карпенка-Карого тощо. Серії гравюрних ілюстрацій до поезій Івана Драча і українських народних пісень створює Василь Перевальський.

«Слід пам'ятати, що культура України досліджуваного періоду розвивалася зовсім за іншими правилами і за іншим сценарієм, ніж мистецьке середовище Росії, Білорусії, Вірменії, Грузії, Молдови, республік Балтії та республік Сходу імперії — Казахстану, Узбекистану, Киргизії. У такий спосіб виникає бачення двох полюсів — згоди і незгоди у мистецькому та навколومистецькому житті післявоєнної України від закінчення війни до 60-х років ХХ ст., які увійшли в історію як “хрущовська відлига” — прочитаємо у дослідженні Олексія Роготченка «Соціокультурне тло 1945–1960-х років радянської України як модель нищення вільної думки» [3, с. 84].

Згортання хрущовської відлиги, закриття у 1964 році Клубу творчої молоді і хвиля політичних репресій 1965 року увиразнили світоглядні позиції українських митців. Творчі контакти і особиста дружба між колишніми катеємівцями не припинилися, а остаточно перейшли до спілкування в особистих помешканнях та художніх майстернях. Культурно-просвітницька діяльність дедалі більше набуває рис політичної боротьби. В українському «самвидаві» поширюються твори політичного характеру, які будять національну свідомість: «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Івана Дзюби, «Стан і завдання українського національно-визвольного руху» Євгена Пронюка, «Приєднання чи возз'єднання?» Михайла Браїчевського, «Лихо з розуму (Портрети двадцяти “злочинців”» Вячеслава Чорновола тощо. Якась частина колишніх членів Клубу, налякана посиленням тиском влади, відсахнулася від «небезпечної» тематики, хтось «пішов у внутрішню еміграцію», але значна частина митців не зрадили своїх переконань. Це виразно проявилось в першому публічному протесті проти політичних репресій і на прем'єрі фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків» в кінотеатрі «Україна» 4 вересня 1965 року, і у відкритій підтримці політв'язнів, яких зустрічали під будівлями судів і кидали їм квіти, і в підтримці родин ув'язнених. Витримуючи шалений тиск і погрози

з боку КДБ, найбільш безстрашною у цій діяльності була Алла Горська. У 1968 році за відмову відкликати свій підпис під «Відкритим листом 139-ти діячів української культури» проти політичних репресій в УРСР вона та її подруга Людмила Семикіна були виключені зі Спілки художників. Відмовилася відкликати свій підпис і Галина Севрук.

У 1965 році був заарештований і засуджений до п'яти років ув'язнення Опанас Заливаха, який відбував покарання в одному таборі з мистецтвознавцем Богданом Горинем. У 1967 році українські політв'язні за ініціативою Б. Гориня спромоглися провести в цьому таборі заборонений адміністрацією вечір, присвячений Т. Шевченку, до якого О. Заливаха намалював невеличкий плакатик — портрет Великого Кобзаря. Йому регулярно писала листи підтримки Алла Горська, яка навіть наважилася без попереднього узгодження з табірною адміністрацією навідати Заливаха в таборі, але, звісно ж, не була допущена і вдивлялася у сірі колони в'язнів з-за рядів колючого дроту. Вона тоді не змогла побачити і впізнати товариша, але він упізнав її високу і горду постать у довгій шубі, про що зворушливо написав їй у листі [4, с. 56].

У цей період згушення політичної атмосфери Веніамін Кушнір протестує проти бездумної байдужості покірної більшості радянського соціуму картиною «Автопортрет зі свічкою», на якій він, подібно до босоногого античного філософа Діогена, з запаленою свічкою у ясний день шукає Людину серед знеособленої маси споживачів, занурених у власний побут. Тризовним набатом звучить і його полотно «Гвалтована Україна» (інша назва «Скерцо»). А Галина Севрук створює моторошно пророчу кераміку 1967 року «Іван Світличний» з розіп'ятою крилатою фігурою з книгою (знанням!) у череві, а також картини «Поламани крила» і «Фашизм» (докладніше про символізм художньої мови див. 5, с. 50–55).

У 1970 році українському мистецтву і всьому руху опору було нанесено болючий удар — у Василькові в будинку свекра була підло вбита Алла Горська, а у 1972-му за ґратами опинилися найактивніші борці шістдесятники Іван і Надія Світличні, Вячеслав Чорновіл, Євген Сверстюк, Василь Стус, Ірина та Ігор Калинци, Стефанія Шабатура. На арешт друзів Галина Севрук відгукнулася глибоко драматичним портретом Івана Світличного «На цвинтарі...» (ключем до розуміння твору є поезія В. Симоненка — «На цвинтарі розстріляних ілюзій...»), картиною «Пролісок» (символічний образ Надії Світличної), картиною «Зрада» та серією філософських графічних робіт «Розпач», «Сльоза»,

«Відчай», «Фанатизм». Звільнений у 1970 році Опанас Заливаха у 1972-му пише картину «Зона»...

Своєрідною формою протесту було уникання бажаних владі «ідеологічних» тем і мистецьке зосередження на зображенні рідної природи, ілюстрування української літературної класики, звернення до декоративного мистецтва. Людмила Семикіна спробувала себе реалізувати як модельєр сучасного одягу з елементами українського національного декору, але, побачивши непробивний опір керівництва галузі легкої промисловості, зосередилася на створенні кінокостюму (стрічка «Захар Беркут») та фантазійних образів на основі староукраїнського одягу княжої доби. Її колега Любов Панченко також працювала як художниця-модельєрка, пропонуючи моделі сучасного одягу на основі українського традиційного крою і декорування. Її моделі також не доходили до виробництва і споживача, але журнал «Радянська жінка» періодично друкував її візерунки для вишивання. Паралельно вона створила серію ліногравюр до повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків», акварельні серії «Карпати», «Кавказ», «Київщина», барвисті декоративні розписи та колажі з пальтової тканини. Вона стверджувала, що не цікавиться політикою, але на арешт друзів відгукнулася колажем «Єретик» (або «Вогнище інквізиції»), на якому в силуеті палаючого, але незламного борця вгадується характерна, трохи зсутулена постать Івана Світличного. Невипадкова й назва твору «Єретик», адже політичних в'язнів в СРСР саме тоді почали називати «дисидентами», а цей термін так само походить з історії релігії. (Ба більше, якщо розбиратися в термінології, «дисидент» — це той, хто намагається реформувати, вдосконалювати систему, а «єретик» підриває догматичні основи віри, отже, для системи є небезпечнішим. Діяльність українських шістдесятників, попри на початках тісну співпрацю з московськими дисидентами, які прагнули «соціалізму з людським обличчям», все ж більше відповідає критеріям національно-визвольного руху, спрямованого на вихід з СРСР і відновлення власної державності.) За радянських часів Любов Панченко не мала персональних виставок, не була членом Спілки художників і майже не була відома широкому загалу.

За час ув'язнення адміністрація жіночого політичного табору в с. Барашево в Мордовії знищила близько 200 художніх робіт Стефанії Шабатури. Крім акварельних замальовок, графічних мініатюр та ескізів панно з текстилю, вона малювала ескізи книжкових закладок, серветок, обкладинок для блокнотів

тощо, за якими її подруги-політв'язні Ірина Сенік, Надія Світлична, Марія Пальчак створювали мистецькі вишиті вироби.

Богдану Гориню при звільненні вдалося вивезти з табору вже згаданий портрет Т. Шевченка з-під пера Опанаса Заливахи, а художник-самоук, учасник збройної боротьби ОУН-УПА Григорій Герчак, який відбув 25-річне ув'язнення, вивіз з табору низку портретів побратимів-політв'язнів, дрібні акварельні замальовки та ескібриси-лінорити. На волі він з пам'яті створив серію малюнків кольоровими олівцями, на яких відтворив власну історію і сюжетні сцени з табірної побуту. Майстерні і правдиві образи ГУЛАГу зобразив на полотні і художник-політв'язень Борис Курліков.

З початком політики перебудови створив велику графічну серію на основі власних спогадів колишній політв'язень сталінського періоду Володимир Куткін. Його однокурсник у художньому інституті і табірний побратим Геннадій Польовий також лишив кілька ескізних замальовок з пам'яті про пережите лихо. У 1980–1990-х роках Опанас Заливаха створює символічні, багатозначні твори «Табірне», «Автопортрет», «За що нас Бог карає», «Тримаймося» тощо. З настанням державної незалежності України відкрилися можливості для публікації і презентації широкому загалу творів, раніше писаних «в стіл» без надії на оприлюднення в умовах СРСР.

Українські шістдесятники, об'єднавшись у громадську організацію «Музей шістдесятництва», за ініціативою Надії Світличної почали збирати фонди для майбутнього музею. Цей Музей шістдесятництва офіційно відкрився лише 2012 року як філія Музею історії міста Києва. За десятиліття громадської діяльності та 12 років роботи з відвідувачами фондова збірка Музею зросла у кілька разів. Це особисті архіви героїв — документи і фотографії, колекція «самвидаву», велика бібліотека і, звісно ж, мистецькі твори. Серед них скульптурні роботи Бориса Довганя і Володимира Луцака, лінорити Алли Горської «Василь Симоненко» і «Іван Світличний», кілька портретів роботи Віктора Зарецького, три картини Веніаміна Кушніра, ліногравюри Анатолія Зубка, графіка та ескізи монументальних робіт Галини Зубченко і Григорія Пришедька, ліричні пейзажі та ілюстрації до української класики Володимира Куткіна, твори учнів Алли Горської — Володимира Прядки і Жозефа Ліньова, вже згадані твори Опанаса Заливахи, Бориса Курлікова, Григорія Герчака, колекція табірних вишивок, які зберігала Надія Світлична. Гордістю нашої фондової

колекції є ескізи мозаїк «Боривітер» і «Дерево життя» (А. Горська, В. Зарецький, Г. Зубченко, Г. Пришедько), значимість яких трагічно зросла після знищення оригіналів мозаїчних панно в Маріуполі, який окупувала російська армія. Окупація вкоротила життя і Любові Панченко, до якої справжня відомість приходить лише зараз. Майже весь свій творчий доробок, що став основою для кількомісячної виставки в Музеї історії міста Києва, вона передала ще за життя до Музею шістдесятництва.

Неекспоновані і замовчувані за радянських часів твори мистецтва шістдесятників тепер промовляють до нащадків зі стін нашого Музею поряд із скромними фотопортретами своїх авторів, бо «саме вони заклали основу нового, не соцреалістичного бачення власної творчості. Запропонованими творами, що не потрапляли на офіційні виставки, а експонувалися в майстернях і домівках митців, вони торували шлях новому мистецькому соціуму» [1, с. 446].

Література

1. Роготченко О. Шістдесят тоталітарних років: зображальне мистецтво України. Кн. 1. Київ: Ліра-К, 2025. 512 с.
2. Таниук Л. Щоденники без купюр. Т. 5: 1960–1961 рр. Київ: Альтерпрес, 2005. 807 с.
3. Роготченко О. Соціокультурне тло 1945–1960-х років радянської України як модель нищення вільної думки. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2014. № 3. С. 83–87.
4. Життєпис мовою листів. Алла Горська / Упоряд. Л. Огнева. Донецьк, 2009. 204 с.
5. Лодзинська О. Символізм художньої мови українських шістдесятників у боротьбі проти радянського тоталітаризму. *Світгляд*. 2021. № 4(90). С. 50–55.

References

1. Rogotchenko, O. (2025). *Shistdesiat totalitarnykh rokov: zobrazhalne mystetstvo Ukrainy* [Sixty Totalitarian Years: Visual Art of Ukraine]. Book 1. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].
2. Taniuk, L. (2005). *Shchodennyky bez kupiur* [Diaries Without Redaction]. Vol. 5: 1960–1961. Kyiv: Alterpres [in Ukrainian].
3. Rogotchenko, O. (2014). Sociocultural Background of the 1945–1960s in the Soviet Ukraine as a Model of Free Thoughts Destruction. *Bulletin of Kharkiv State Academy of Design and Arts*, 3, 83–87 [in Ukrainian].
4. Ohnieva, L. (Ed.). (2009). *Zhyttiepyis movoiu lystiv. Alla Horska* [Alla Horska: A Life in Letters]. Donetsk [in Ukrainian].
5. Lodzynska, O. (2021). Symvolizm khudozhnoi movy ukrainykykh shistdesiatnykyv u borotbi proty radianskoho

totalitaryzmu [The Symbolism of the Artistic Language of Ukrainian Sixtiers in Their Struggle Against Soviet Totalitarianism]. *Svitohliad*, 4(90), 50–55 [in Ukrainian].

Ілюстрації

1. А. Горська. Портрет В. Симоненка (1963). Лінорит. Колекція Музею шістдесятництва
2. А. Горська. Портрет Івана Світличного (1963). Лінорит. Колекція Музею шістдесятництва
3. Алла Горська і Віктор Зарецький в художній майстерні, поч. 1960-х років
4. А. Горська, О. Заливаха, Г. Зубченко, Л. Семикіна, Г. Севрук. Вітраж «Шевченко. Мати» (ескіз) для Київського університету імені Тараса Шевченка (1964)
5. О. Заливаха. «Шевченко» (1963–1964). Лінорит. Колекція Музею шістдесятництва
6. Алла Горська (1960-ті)
7. Опанас Заливаха (поч. 1960-х)
8. О. Заливаха. Плакат до вечора Тараса Шевченка у таборі (1967). Папір, гуаш. Колекція Музею шістдесятництва
9. Г. Севрук. І. Світличний. Кераміка (1969). Колекція Музею шістдесятництва
10. Г. Севрук. «Поламані крила». ДВП, темпера. Колекція Музею шістдесятництва
11. Богдан Горинь, Надія Світлична, Микола Плахотнюк, Михайло Осадчий і Галина Севрук. Київ, 1967 рік
12. Г. Севрук. «На цвинтарі...» (1972). ДВП, темпера. Колекція Музею шістдесятництва
13. Г. Севрук. «Пролісок» (1972). ДВП, темпера. Колекція Музею шістдесятництва
14. О. Заливаха. «Зона» (1972). Полотно, олія. Колекція Музею шістдесятництва
15. Л. Панченко. «Купальська ніч» (1973). Колаж. ДВП, пальтові тканини. Колекція Музею шістдесятництва
16. Л. Панченко. «Єретик», або «Вогнище інквізиції» (1973). Колаж. ДВП, пальтові тканини. Колекція Музею шістдесятництва
17. Любов Панченко (1960-ті)
18. Стефанія Шабатури. «Коні». Аплікація на тканині з обрізків крою від рукавиць (1974–1975). Колекція Музею шістдесятництва
19. Матір Божа з дитятком. Вишила Надія Світлична за ескізом Стефанії Шабатури для Євгена Сверстюка (1973–1974). Колекція Музею шістдесятництва
20. Закладка для книжок «Різдвяний вечір». Вишила Надія Світлична за ескізом Стефанії Шабатури (1973–1975). Колекція Музею шістдесятництва
21. Закладка для книжок «Козак». Вишила Надія Світлична за малюнком Стефанії Шабатури (1974). Колекція Музею шістдесятництва

22. Вишивка і віршована присвята Ірини Сенік Надії Світличній (1974). Колекція Музею шістдесятництва

23. Григорій Герчак (поч. 1980-х)

24. Григорій Герчак. Автопортрет (в ув'язненні) (1971). Папір, олівець. Колекція Музею шістдесятництва

25. Григорій Герчак. Портрет табірнього побратима (1964).

Папір, олівець. Колекція Музею шістдесятництва

26. Григорій Герчак. Табірний пейзаж (1957). Папір, акварель. Колекція Музею шістдесятництва

27. Борис Курліков. «На роботу». Полотно, олія. Колекція Музею шістдесятництва

28. Опанас Заливаха. «Автопортрет» (1991). Фанера, олія. Колекція Музею шістдесятництва

29. Опанас Заливаха. «Табірне» (1991). Картон, олія. Колекція Музею шістдесятництва

30. А. Горська, В. Зарецький, Г. Зубченко, Г. Пришедько. Ескіз мозаїчного панно «Дерево життя» в ресторані «Україна» в Маріуполі (1967). Картон, кольоровий папір, аплікація. Колекція Музею шістдесятництва

31. А. Горська, В. Зарецький, Г. Зубченко, Г. Пришедько. Ескіз мозаїчного панно «Боривітер» в ресторані «Україна» в Маріуполі (1967). Картон, кольоровий папір, аплікація. Колекція Музею шістдесятництва

Стаття надійшла до редакції 15.11.2024.

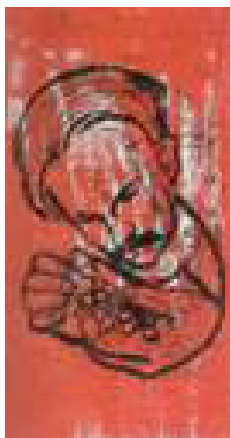
Стаття прийнята до друку 04.12.2024.

Дата публікації: 24.12.2024.

© Олена Лодзинська 2024

Іл. 1

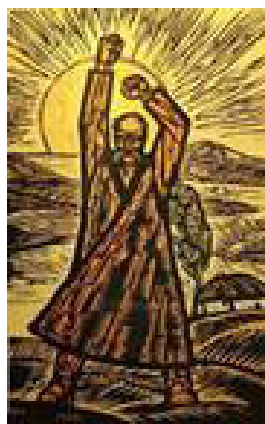
Іл. 2

Іл. 3

Іл. 4

Іл. 5

Іл. 6

Іл. 7

Іл. 8

Іл. 9

Іл. 10

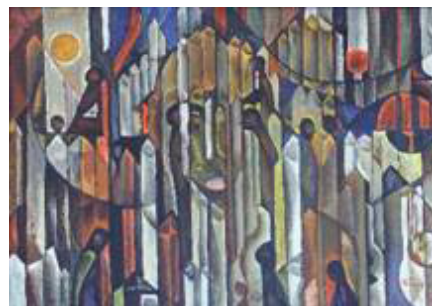
Іл. 11

Іл. 12

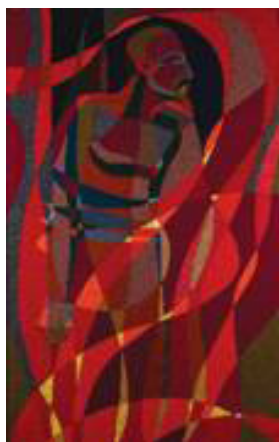
Іл. 13

Іл. 14

Іл. 15

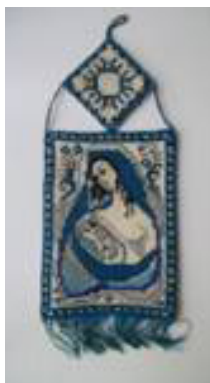
Іл. 16

Іл. 17

Іл. 18

Іл. 19

Іл. 20

Іл. 21

Іл. 22

Іл. 23

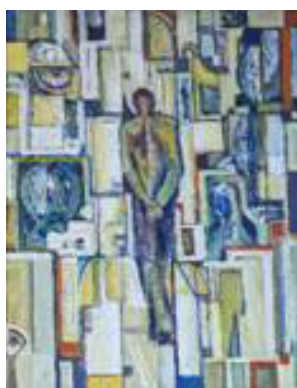
Іл. 24

Іл. 25

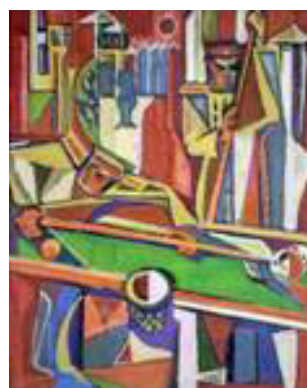
Іл. 26

Іл. 27

Іл. 28

Іл. 29

Іл. 30

Іл. 31